

IVAN PAŠTRIĆ, BIBLIČAR

O 260. godišnjici smrti

Uvod

Paštrićeva 260. godišnjica smrti (+1708) pada upravo u godini kad je izašla nova hrvatska Biblija. Tom prigodom želim upozoriti da je Paštrić bio plodan i zapažen naš bibličar. Podrobno izučavanje njegove biblijske ostavštine, kojemu će već tko pristupiti, omogućit će da se dođe do ocjene Paštrićeva bibličističkog rada.

Ovim prilogom ne kanim, niti mogu, iscrpsti Paštrićev bibličistički rad; na nj želim radije upozoriti. Najprije želim istaći bibličistička zanimanja Paštrićeva, što sam ih spomenuo u studiji »Ivan Paštrić. Prinosi za živopis Ivana Paštrića (1636—1708)«¹, a zatim ukazati na Paštrićeve pisane bibličističke radove.

Paštrićeva bibličistička zanimanja

Stariji brat Ivana Paštrića Jeromin Paštrić, povukavši maloga brata k sebi u Mletke, dao ga je poučavati u hebrejskom jeziku. Jedanaestgodišnji Ivan je pokazao takav uspjeh da su ga mletački plemići i građani koji su upravljali Pobožnom kućom katekumena, u kojoj se kod brata Jeromina Ivan nalazio, poslali u Rim da razvije znanje hebrejskog i grčkog jezika.

U Rimu je smješten u Zavod neofita (1648), gdje je imao priliku studirati hebrejski jezik i rabinsku književnost. U to je vrijeme predavao hebrejski u zavodu glasoviti hebrejist Julije Bartolucci (1613—1687), profesor hebrejskoga na rimskom sveučilištu i tvorac prve rabinske bibliografije, kojoj je i Paštrić dao svo doprinos. Sam Paštrić spominje uz Bartoluccija još jednog svog učitelja hebrejskog jezika u Zavodu neofita, Dalmatinca Nichesa(?), nekadašnjeg pitomca istog zavoda, a poslije teologa kard. Estea.

Godine 1654, postigavši sjajan uspjeh u hebrejskom govoru, stupio je Paštrić u Grčki zavod sv. Atanazija u Rimu, gdje se usavršavao u grčkom jeziku.

Paštrić je, po svjedočanstvu suvremenika Perrimezzija, vladao hebrejskim i grčkim »s takvom sigurnošću i s takvom vještinom kao da bi mu oba bila materinski jezik.«² Paštrić je učio ova dva jezika u izuzetno povoljnim uvjetima: učio ih je u dobi od 11. do 22. godine, zatim učio ih je u sredini gdje su te jezike znali i govorili, u Zavodu neofita hebrejski, u Grčkom zavodu grčki.

O kvalitetu Paštrićeve spreme u biblijskim jezicima i rabinskoj književnosti svjedoči činjenica da je postao »apostolskim piscem hebrejskog jezika« u Vatikanskoj biblioteci. I posebne okolnosti to potvrđuju. Paštrića je imenovao »apostolskim piscem hebrejskog jezika« u Vatikanskoj knjižnici bl. Inocent XI, za kojeg se zna da je imenovao pojedince na službe samo na temelju očite sposobnosti. Paštrić je, nadalje treba uočiti, postavši »apostolskim piscem hebrejskog jezika«, preuzeo službu svog učitelja, znamenitog orijentalista Bartoluccija. Valjalo bi istražiti tragove Paštrićeva rada u Vatikanskoj biblioteci i njegove zasluge za Apostolsku knjižnicu. S tim u vezi vrijedilo bi ispitati odnos Paštrića, »apostolskog pisca hebrejskog jezika« u Vatikanskoj knjižnici, i Stjepana Gradića, knjižničara Vatikanske biblioteke. A Paštrić je prijateljevao s Gradićem. U Vatikanskoj sam biblioteci, za koju su obojica radila, naišao na jednu Paštrićevu pjesmu posvećenu Gradiću.³

¹ *Poljički zbornik* I, Zagreb 1968, str. 205—230. Zbog omeđena prostora od priloženih dokumenata izašao je u »Dodatku« samo »Izvještaj o Ivanu Paštriću« i Primjer molitvene pjesme Paštrićeve na talijanskom jeziku, u hrvatskom prijevodu Andrije Zmajevića. Ostali dokumenti izaći će u *Poljičkom zborniku* II.

² CRESCIMBENI, G. M., *Notizie storiche degli Arcadi morti*, sv. 2, Roma 1720, str. 147.

³ VATIKANSKA BIBLIOTEKA, Borg. lat. 481, f. 147.

Paštrić je bio profesor polemičkog bogoslovlja ili dogmatike na Urbanovu zavodu za širenje vjere. Čovjek tolike biblijske kulture sigurno je utkao više nego drugi dogmatičari, koji nisu imali Paštrićeva poznavanja Biblije, u dogmatiku Sv. pismo. Taj aspekt bi valjalo proučiti u Paštrićevim brojnim dogmatskim traktatima.

Paštrićevi bibličistički radovi

Listajući brojne rukopisne kodekse Ivana Paštrića koji se nalaze u Vatikanskoj biblioteci, često sam nailazio na veće ili manje dijelove ispisane hebrejskim slovima.

Sam je Paštrić na molbu Karla Josipa Imbonatija, subrata hebrejista Bartolocija, napravio popis svojih bibličističkih radova. Imbonati je objavio popis u svom djelu »Bibliotheca latino-hebraica«. ⁴ Tu je nabrojeno ravno sedamdeset bibličističkih radova Paštrićevih. Navodim predmet bar nekih radova da bi bio vidljiviji raspon Paštrićeve bibličističke djelatnosti. Paštrić je pisao o dekalogu, o obrezanju, o istočnom grijehu. Osim ovih biblijsko-teoloških rasprava pisao je Paštrić i o institucijama židovstva: o hebrejskom novcu, o židovskim sinagogama, o raznim vrstama žrtava u Petoknjižju, o židovskim svećenicima, o životinjama koje se navode u Bibliji. Paštrić je pisao, nadalje, i o pitanjima židovskog kalendara i o židovskim svetkovinama, posebno o židovskoj i Isusovoj Pashi, o svetkovini Kippur. Paštrić je pisao i o geografiji Palestine. Dotakao povijesne teme, kao npr. obitelj Hasmoneja i Makabejaca. Raspravljao je i o graničnim pitanjima Starog i Novog Zavjeta, židovstva i kršćanstva: o otpusnoj knjizi kod Mojsija i u Evanđelju, o Židovima koji postanu kršćani, o kontroverziji između kršćana i Židova, o židovskim molitvama i bogoslužju u usporedbi s kršćanskim bogoslužjem. Paštrić je pisao i o rabinskim knjigama, o Talmudu, o Mišni, pisao je i o biblijskim jezicima. Napisao je hebrejsku gramatiku, sirsku gramatiku, rječnik »Dictionarium Hebraicum Mathematicum necnon Philosophicum«, pa alfabete raznih jezika i narječja, tako npr. hebrejskog, samarjanskog, rabinskog, kaldejskog, arapskog, perzijskog, turskog, grčkog, koptskog, armenskog, georgijskog, ilirskog. Paštrić, poznavalac izvornog jezika Biblije, pisao je i o problemima odnosa Vulgate prema izvorniku. Raspravljao je pitanja u vezi s malim prorocima. Paštrić je zapisao i dvije rasprave što ih je imao sa Židovima o Mesijinu dolasku.*

Ivan Golub

I UTJELOVIO SE...

Jedno mišljenje

Mnogo se već pisalo o novom hrvatskom prijevodu misnog Kanona, pa je konačno to pitanje riješeno i odobren novi tekst Kanona. Međutim, koliko je meni poznato, nitko nije pisao o hrvatskom tekstu nicejsko-carigradskog Vjerovanja, kakav se sada službeno upotrebljava. Po mojem mišljenju taj novi hrvatski tekst Vjerovanja nije dobro preveden s latinskog originala, a najvažniji pasuž ne samo da nije točno preveden nego je upravo pogrešan. To je rečenica o inkarnaciji, koja u latinskom originalu glasi:

»Et incarnatus est DE Spiritu Sancto EX Maria Virgine, et homo factus est.«

⁴ IMBONATUS, CAROLUS IOSEPH, *Bibliotheca latino-hebraica*, Romae MDCXCIV, str. 123-127.

* Ova djelomični i kratki uvid u Paštrićeva bibličistička zanimanja i radove daje naslutiti da bi vrijedilo da se koji bibličar pozabavi našim nekadanjim bibličarom i orijentalistom.